DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1]

Produktions- og beskæftigelsesmæssigt har udviklingen i første halvdel af 1954 fulgt en opadgående linie. Indekset for den samlede industriproduktion var i maj højere end på noget tidligere tidspunkt, og arbejdsløshedsprocenterne er på de fleste områder gået så stærkt ned, at man kan tale om fuld beskæftigelse. Samtidig med den *højkonjunktur*, der har udviklet sig, er der imidlertid pány opstået et *valutaproblem*, idet nationalbankens nettotilgodehavender i udlandet ved midten af juli var faldet til 2.4 mill. kr. mod 326 mill. kr. ved årets begyndelse og 390 mill. kr. ultimo september 1953. For at modvirke forringelsen af valutastillingen satte nationalbanken den 23. juni *diskontoen* op med en hel procent til 5½, og regeringen har den 7. juli givet meddelelse om en række foranstaltninger, der har til formål at formindske den samlede efterspørgsel og dermed også importen.

UDENRIGSHANDELEN

Vil man undersøge årsagerne til den stærke nedgang i valutareserven, er det nærliggende først at se på udenrigshandelens udvikling. I de 5 første måneder i 1954 havde Danmark et indførselsoverskud på 494 mill. kr., hvilket var ca. 125 mill. kr. mere end i den tilsvarende periode i 1953. Den *forøgede merimport* i år kan dog ikke alene forklare nedgangen i valutareserven. Som forklaring er også nævnt en *omlægning af betalingssædvanerne* – længere kredit ved eksport og forudbetaling af importen af f. eks. biler; man må også regne med, at nedgangen i valutabeholdningen i den sidste tid er blevet forstærket af *frygt for importbegrænsende foranstaltninger*, uden at det endnu har givet sig udslag i den faktiske import.

Forsåvidt nedgangen i valutabeholdningen skyldes eengangsårsager som ændrede betalingssædvaner og fremskyndet import er den naturligvis mindre betænkelig, end hvis den skyldes en mere varig tendens til stigende indførselsoverskud. Der er næppe tvivl om, at en tilstand som den nuværende med fuld

[1] Se også tabelbilaget bag i heftet.

Udenrigshandelen.
(Månedsgennemsnit i mill. kr.).

	Indførsel	Udførsel	Indførsels-overskud
Januar kvt. 1953	590	513	77
April „ „	522	476	46
Juli „ „	566	478	88
Oktober „ „	616	564	52
Januar „ 1954	595	515	80
April måned „	668	506	162
Maj „ „	646	552	94

beskæftigelse og stigende indkomster let kommer til at give sig udslag i stigende merimport. Men udviklingen af udenrigshandelen i de første 5 måneder af 1954 tyder ikke på, at det er en sådan tendens til varig forringelse af handelsbalancen, der har været den eneste eller blot den vigtigste årsag til den forøgelse af importoverskudet, der har fundet sted. En meget væsentlig del af importstigningen i sammenligning med den tilsvarende periode i fjor består af *råstoffer,* som senere kan ventes udført i forædlet form. Dette gælder først og fremmest en stigning i importen af korn på over 100 mill. kr. og af foderstoffer på ca. 40 mill. kr., men en forøgelse af importen af jern og andre metaller kan nævnes i samme forbindelse. Selvom importen af spindestoffer og af brændselsstoffer samtidig er gået ned, synes derfor halvdelen eller mere af importstigningen at kunne henføres til *besætnings- og lagerforøgelse,* og det svind i valutabeholdningen, der er forårsaget heraf, betyder formentlig kun en forbigående nedgang i landets internationale likviditet. Udenfor de nævnte varegrupper har importen af motorkøretøjer af enhver art (omfattende såvel komplette vogne som dele til samling og reservedele) lagt beslag på 206 mill. kr. mod 139 mill. kr. i januar–maj i fjor.

Imod en samlet importstigning på små 300 mill. kr. i de første 5 måneder af 1954 står en *forøgelse af eksporten* med over 150 mill. kr., hvoraf godt 100 mill. kr. falder på *landbrugsprodukter.* I januar kvartal var landbrugseksporten mindre end i 1953, men i månederne april og maj lå den henholdsvis godt 40 og 100 mill. kr. højere end i de tilsvarende måneder i fjor. Fremgangen i eksporten af industrivarer, ca. 42 mill. kr. i sammenligning med januar–maj 1953, falder derimod så godt som udelukkende på januar kvartal, idet en stigning på 18 mill. kr. i april næsten opvejedes af et fald på 14 mill. kr. i maj. Når industrieksporten i de to måneder april og maj ikke viser nævneværdig fremgang i forhold til 1953, er en af årsagerne, som det fremgår af nedenstående tabel, *tilbagegang i eksporten af kødkonserves,* der har måttet begrænses af hensyn til baconeksporten til England. Tabellen viser iøvrigt, at der i april–maj har været op- og nedgang i de samme grupper som i januar kvartal.

Eksporten af vigtige industrivarer.
(Mill. kr.).

	Januar kvartal			April-maj		
	1953	1954	Stign. (+) eller fald (−)	1953	1954	Stign. (+) eller fald (−)
Kødkonserves	56.8	75.4	+18.6	42.3	32.2	−10.1
Mælkekonserves	33.2	22.9	−10.3	23.5	19.1	− 4.4
Sukker og sukkervarer	5.9	8.0	+ 2.1	3.6	7.1	+ 3.5
Farmaceutiske præparater	27.7	20.6	− 7.1	17.6	10.5	− 7.1
Cement	19.5	5.2	−14.3	7.6	5.8	− 1.8
Metaller, mere bearb.	9.8	19.4	+ 9.6	7.9	16.8	+ 8.9
Maskiner, undt. elektriske	97.3	121.4	+24.1	73.7	88.0	+14.3
Elektriske maskiner	29.8	39.1	+ 9.3	21.1	25.5	+ 4.4
Skibe, nye	35.3	23.9	−11.4	8.0	–	− 8.0
Skibe, brugte	23.2	11.4	−11.8	11.2	1.8	− 9.4
Klædningsstykker	9.5	9.7	+ 0.2	5.2	6.6	+ 1.4

I hvilket omfang der i den kommende tid virkelig vil ske i hvert fald en delvis udligning af den hidtidige importstigning gennem forøget eksport især af landbrugsprodukter, er naturligvis afhængig af, hvorledes *afsætningsforholdene på de udenlandske markeder* udvikler sig. Dette vil bedre kunne bedømmes, når resultatet af de forhandlinger, der i øjeblikket finder sted med England og Sovjetunionen, foreligger. Et andet usikkerhedsmoment er *udfaldet af høsten*. En række ekstra gode høstår i forbindelse med en bedring af bytteforholdet overfor udlandet bidrog væsentligt til at skabe den valutareserve, der nu er gået så stærkt svind i, og omvendt vil en nedgang i høstudbyttet og en ny forringelse af bytteforholdet i høj grad vanskeliggøre genopbygningen af valutareserven. Hvad *bytteforholdet* angår, har det i den senere tid udviklet sig i ugunstig retning, idet forholdet mellem engrospriserne for eksportvarer og importvarer i maj var faldet til 75 mod 82 i december og 80 i maj 1953 Iøvrigt giver den omstændighed, at importpriserne i det sidste halve års tid har været stigende, formentlig sammen med den stærkt forøgede aktivitet i jern- og metalindustrien forklaringen på fremgangen i importen af jern og andre metaller.

VALUTASTILLINGEN

De vigtigste ændringer i nationalbankens mellemværende med udlandet har i de sidste måneder bestået i en stadig forøgelse af gælden til den europæiske betalingsunion, medens stigningen i dollarbeholdningen såvel som nedgangen i beholdningen af „tredielandsvalutaer" er ophørt. Af kreditraterne i EPU var ultimo juni udnyttet 971 mill. kr., hvoraf 297 mill. kr. var betalt i dollars, således at gælden til EPU herefter udgjorde 674 mill. kr. Iøvrigt

henvises til nedenstående tabel og til redegørelsen side 70 for de ændringer, der er sket ved forlængelsen af EPU for endnu et år.

Bankernes nettotilgodehavender i udlandet.
(Mill. kr.).

		EPU-valuta	U.S A.-dollars	Can. doll. o. schw. francs	Internat. institutioner m. v.	Andre valutaer	Ialt nationalbanken	Private banker	Samlet nettotilgodehavende
Ult. dec.	1951	÷ 266	267	4	÷ 91	106	20	÷ 54	÷ 34
„ marts	1952	÷ 72	186	4	÷ 104	104	118	÷ 49	69
„ juni	„	÷ 200	177	5	÷ 91	144	35	÷ 56	÷ 21
„ sept.	„	÷ 100	271	7	÷ 109	157	226	÷ 41	185
„ dec.	„	÷ 223	494	8	÷ 103	156	332	÷ 44	288
„ marts	1953	÷ 256	504	9	÷ 120	127	264	÷ 33	231
„ juni	„	÷ 279	556	13	÷ 102	146	334	÷ 40	294
„ sept.	„	÷ 341	640	13	÷ 101	179	390	÷ 71	319
„ dec.	„	÷ 432	682	8	÷ 104	172	326	÷ 33	293
„ jan.	1954	÷ 425	709	10	÷ 91	116	319	÷ 21	298
„ febr.	„	÷ 444	757	8	÷ 105	96	312	÷ 25	287
„ marts	„	÷ 474	798	8	÷ 127	69	274	÷ 23	251
„ april	„	÷ 541	821	8	÷ 136	43	195	÷ 17	178
„ maj	„	÷ 599	829	8	÷ 136	40	142	÷ 10	132
„ juni	„	÷ 674					23		
medio juli	„						2		

PENGE- OG KAPITALMARKEDET

Det stærke træk på nationalbankens valutabeholdning havde indtil udgangen af maj ikke medført nogen væsentlig formindskelse af den samfundsmæssige likviditet. Den tendens til formindskelse af likviditeten, der automatisk følger med en nedgang i valutabeholdningen, modvirkedes af bevægelserne på finansministeriets løbende konto, der ultimo marts viste et overskud i statskassens favør på 201 mill. kr., men ultimo maj en gæld til banken på 45 mill. kr. I juni forvandledes denne gæld imidlertid til et tilgodehavende på 40 mill. kr., og denne ændring i forbindelse med den forstærkede nedgang i valutabeholdningen – 119 mill. kr. – modsvaredes af en nedgang i pengeforsyningen (seddelomløb plus de private bankers indestående på foliokonto) med et lignende beløb.

Når staten i løbet af de to måneder april og maj trak næsten 250 mill. kr. på sin konto i nationalbanken, stod det i forbindelse med en stærk *tilbagegang i det løbende salg af statsobligationer*. Afsætningen af disse papirer gik ned fra 60 mill. kr. i marts til 20 mill. kr. i april og kun 7 mill. kr. i maj, idet de kurser, hvortil salget skete, fastholdtes på trods af,at en nedadgående tendens på obligationsmarkedet havde begyndt at gøre sig gældende. I begyndelsen af

(Mill. kr.).

	Maj 1953	Dec. 1953	Marts 1954	April 1954	Maj 1954	Juni 1954
Nationalbanken						
Udl. tilgodehavender, netto	290	326	274	195	142	23
Nettotilgodeh. hos staten ...	2040	2017	1843	1946	2112	2004
Obligationer og aktier	455	503	502	503	503	517
Seddelomløb	1846	2118	1972	1981	1954	2000
Foliokonto	495	473	372	392	469	266
Pengemængde	2341	2591	2344	2373	2423	2266
Forretningsbankerne						
Kassebeholdning	849	942	811	774	874	
Obligationer og aktier	1337	1210	1395	1387	1383	
Udlån ialt	5375	5668	5727	5794	5798	
Indlån ialt	6481	6591	6615	6652	6834	
Sparekasserne[1]						
Obligationer og aktier	1537	1519	1525	1524	1527	
Udlån ialt	3194	3307	3370	3393	3447	
Indlån ialt	4696	4641	4790	4868	4930	

[1] 129 sparekasser, for maj 1954 133 sparekasser. De tilsvarende tal for 133 sparekasser i april 1954 var henholdsvis 1528, 3410 og 4890 mill. kr.

juni blev forsøget på at holde renten nede imidlertid opgivet, og salget af statsobligationer har siden da og navnlig efter diskontoforhøjelsen den 23. juni og den dermed følgende almindelige forhøjelse af renteniveauet på ny været stigende og udgjorde i juni ialt ca 23 mill. kr.

Indekset for obligationskurserne faldt i maj til 92 (1935 = 100) mod 93 i de foregående måneder og er efter diskontoforhøjelsen gået yderligere ned. Som udtryk for *kursbevægelsen for obligationer* siden diskontoforhøjelsen kan nævnes, at kursen for 4½ % obligationer i Østifternes Kreditforening, åbne serier, der den 22. juni var 82, den 6. juli var faldet til 80¼. Iøvrigt fulgtes diskontoforhøjelsen straks af en tilsvarende *forhøjelse af forretningsbankernes udlånssatser*, og også *indlånsrenten* i banker og sparekasser er blevet eller vil i den nærmeste fremtid blive forhøjet. For indlån på tid andrager forhøjelsen i de københavnske banker og sparekasser ½ %, hvorefter renten for indlån på 3, 6 og 9 måneders opsigelse bliver henholdsvis 4, 4½ og 5 %. Det kan i denne forbindelse bemærkes, at indlånsrenten ikke blev sat ned efter diskontonedsættelsen i slutning af september 1953.

REGERINGSFORANSTALTNINGER MOD VALUTAKRISEN

Under folketingets 3. behandling af tillægsbevillingsloven den 3. juni, hvor debatten i væsentlig grad drejede sig om valutaproblemet, gjorde statsminister Hans Hedtoft rede for de foranstaltninger, regeringen indtil da havde iværksat

for at imødegå valutatabet: en nedskæring af civile og militære anlægsarbejder med 50 mill. kr. og en reduktion af antallet af „tildelingsbiler", således at den samlede bilimport kunne holdes nede på det oprindelig tilsigtede tal, 30.000 vogne eller 5.000 flere end i fjor. Han erklærede, at regeringen ikke forberedte importregulering eller lignende restriktioner, men at det kunne blive nødvendigt at tage finanspolitikken op til revision.

Nationalbankens *diskontoforhøjelse* den 23. juni, der skete i forståelse med regeringen, efterfulgtes 14 dage senere af en betydelig udvidelse af de *administrative foranstaltninger* til imødegåelse af valutatabet. Det drejer sig i første række om foranstaltninger, der tager sigte på at dæmpe den økonomiske aktivitet ved en *begrænsning af bygge- og anlægsvirksomheden,* hvorved der samtidig skal opnås ikke uvæsentlige besparelser for statskassen. Ialt skal den civile og – især – den militære bygge- og anlægsvirksomhed i indeværende finansår reduceres med ca. 120 mill. kr., hvoraf ca. 75 mill. kr. er besparelser for statskassen, og herudover skal der spares andre 75 mill. kr. på de militære budgetter, således at den samlede besparelse for statskassen kommer op på ca. 150 mill. kr. I alt reduceres forsvarsbudgettet med 125 mill. kr. gennem udsættelse af kasernebyggeri og ekspropriation af arealer til øvelsespladser samt nedsættelse af udgiften til anskaffelse af krigsmateriel, og desuden undersøger regeringen muligheden for en nedsættelse af den militære tjenestetid. Begrænsningen af den civile byggevirksomhed rammer såvel boligbyggeriet som skole- og hospitalsbyggeriet, for boligbyggeriets vedkommende derved, at der i stedet for 7000 parcelhuse med statsstøtte kun opføres 6000, hvilket betyder en samlet besparelse på ca. 45 mill. kr. og en besparelse for statskassen på en snes millioner kroner. En anden foranstaltning tager sigte på at opnå en valutabesparelse gennem en *skærpelse af reglerne for køb af biler og motorcykler i henhold til dollarpræmieringsordningen,* hvorved prisen for små biler forhøjes med ca. 1000 kr. Desuden strammes nu også tildelingen af indkøbstilladelser til motorcykler, således at antallet reduceres med 5–6000. Uroen om valutaen har utvivlsomt i den sidste tid i høj grad været medvirkende til den stærke forøgelse af importen af biler og motorcykler, der har fundet sted. I første halvår 1954 er der importeret lige så mange biler og motorcykler som i hele året 1953.

Det tredie led i regeringens valutaprogram er en beslutning om snarest muligt at udbyde et *præmieobligationslån på 100 mill. kr.* som en pengeopsugende foranstaltning. Dette kan ske uden ny lovhjemmel, idet finansministeren allerede har bemyndigelse til at udstede et præmieobligationslån af denne størrelse.

Endelig skal i denne forbindelse nævnes, at nationalbanken med regeringens tilslutning har meddelt bankerne, at den under hensyn til den økonomiske situation ser sig nødsaget til at *begrænse afgivelsen af tilsagn om genbelåning af bankernes byggelån.* Samtidig har nationalbanken ud fra ønsket om i størst

mulig udstrækning at fremme eksporten henledt bankernes opmærksomhed på det tilsagn, den allerede i februar har givet om at ville belåne *eksportkreditter,* uanset om der foreligger statsgaranti eller ikke, og endvidere har nationalbanken indledet forhandlinger med de private banker om yderligere lettelse af adgangen til genbelåning af kredit til eksport*produktion.*

Ved offentliggørelsen af disse foranstaltninger, der skønnes at ville medføre en valutabesparelse i andet halvår 1954 på ca. 100 mill. kr., har regeringen udtalt, at den ikke har planer om yderligere indgreb. Hvis denne erklæring virker efter sin hensigt, vil den dæmpe den nervøsitet, som i de sidste uger utvivlsomt har været en ikke helt uvæsentlig årsag til nedgangen i valutareserven.

PRODUKTION OG BESKÆFTIGELSE

Stigningen i *industriproduktionen* i den forløbne del af 1954 har ikke blot været sæsonbestemt, men er tillige udtryk for en konjunkturopgang. Mellem januar og maj gik indekset for den samlede industriproduktion op fra 106 til 122 (1949 = 100) eller med ca. 15 %, medens der i den tilsvarende periode i fjor var en fremgang fra 104 til 116 eller knap 12 %. Som nævnt lå produktionsindekset for industrien i maj højere end på noget tidligere tidspunkt, men det var dog kun i enkelte industrier, at produktionen var væsentligt større end i foråret 1951, da efterkrigsårenes produktionsstigning kulminerede. I træindustrien, sten-, ler- og glasindustrien samt transportmiddelindustrien er produktionen dog betydeligt større end dengang. På den anden side er produktionen i de udprægede konsumvareindustrier, næringsmiddel-, tekstil- og beklædningsindustrien, noget mindre.

Industriproduktionen.
(Procentvis forandring fra tilsvarende periode 1952–53).

	1. kvt. 1953	2. kvt. 1953	3. kvt. 1953	4. kvt. 1953	1. kvt. 1954	April-maj 1954
Næringsmiddelindustri	–	+ 3	–	+ 5	–	–
Tekstilindustri	+10	+15	+10	÷ 6	÷ 7	÷ 8
Fodtøjs- og beklædningsindustri	+23	+ 2	+ 8	÷13	÷11	÷ 5
Træindustri	+10	+12	+ 4	+ 3	+ 2	+ 2
Papir- og grafisk industri	–	+ 7	+ 9	+ 9	+ 9	+ 8
Kemisk industri	+ 8	+ 1	+ 1	+ 4	+ 2	+ 5
Sten-, ler- og glasindustri	÷ 1	–	+ 2	÷ 1	÷ 7	+ 7
Jern- og metalindustri	÷10	÷ 5	+ 1	+10	+13	+15
Transportmiddelindustri	+ 1	÷ 1	÷ 2	+ 5	+ 4	+ 6
Industrien ialt	+ 1	+ 2	+ 4	+ 4	+ 3	+ 5
Heraf:						
Konsumvareindustri	+ 6	+ 4	+ 4	+ 1	÷ 1	+ 2
Produktionsmiddelindustri .	÷ 5	÷ 2	–	+ 6	+ 7	+10

Iøvrigt har udviklingen indenfor de enkelte industrigrupper i de sidste måneder stort set formet sig på samme måde som i januar kvartal. I tekstil- og beklædningsindustrierne ligger produktionen stadig lavere end på samme tid i 1953, medens fremgangen i jern- og stålindustrien og dermed i produktionsmiddelindustrien er blevet yderligere forstærket.

Arbejdsløshedsprocenten var ved udgangen af maj faldet til 3.3 mod 6.3 i maj 1953, og i alle vigtigere fag med undtagelse af skræderfaget og tekstilarbejdere var ledigheden mindre end på samme tid i fjor. Trods produktionsnedgangen i tekstil- og beklædningsindustrien er stigningen i arbejdsløsheden i disse fag iøvrigt ubetydelig, hvilket vel står i forbindelse med, at en del arbejder på nedsat arbejdstid. I hvert fald var ledighedsprocenten i skræderfaget i maj kun steget til 4.1 mod 3.7 i maj i fjor, medens ledigheden for tekstilarbejderne samtidig var gået op fra 5.9 til 6.1 %.

Ved sammenligning af arbejdsløshedsprocenterne i år og i fjor kan der iøvrigt være grund til at gøre opmærksom på, at forlængelsen af den militære tjenestetid har medført en betydelig forøgelse af antallet af indkaldte værnepligtige. Medens de militære styrker i maj 1953 omfattede 33.000 personer, var tallet i oktober 1953 efter gennemførelsen af tjenestetidsforlængelsen steget til 42.000.

Byggevirksomheden i januar kvartal 1954[1].
(Etageareal i 1000 m²).

	Beboelses-ejendomme	Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Tilsammen
Under opførelse 1/1 1954	1907	574	494	2975
Påbegyndt januar kvt. 1954 ...	383	79	61	522
Fuldført januar kvt. 1954	416	97	26	539
Under opførelse 1/4 1954	1875	565	519	2959
„ „ „ 1953	1820	460	482	2762

[1] Hovedstaden med forstæder, provinsbyerne med forstæder og 86 landkommuner med større bymæssig bebyggelse.

Det fuldførte *byggeri* i januar kvartal var væsentligt større end i den tilsvarende periode i 1953, nemlig ca. 540.000 m² mod 450.000 m². Stigningen faldt udelukkende på boligbyggeriet, medens det øvrige byggeri var gået tilbage. Det påbegyndte byggeri i januar kvartal viste trods stærk nedgang for erhvervsejendomme en lille stigning i forhold til januar kvartal i fjor, men var lidt mindre end det samtidig fuldførte byggeri, således at byggeriet under opførelse pr. 1. april var en ubetydelighed mindre end tre måneder tidligere. I sammenligning med 1. april i fjor er der derimod en stigning i det samlede etageareal under opførelse på ca. 200.000 m² eller ca. 7 % med forholdsmæssig størst fremgang for erhvervsejendomme.

10.7.1954
C. L.